

## Haşmonayim Ailesinin Değişen İdeolojisi

The Changing Ideology of Hasmonean Family

**OKAN AÇIL**

Ar. Gör., İnönü Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Malatya, Türkiye  
Research Assistant, Inonu University, Faculty of Science and Letter, Department of History, Malatya,  
Turkey

**okan.acil@inonu.edu.tr**

<https://orcid.org/0000-0001-6017-844X>

### MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

**Makale Türü /Article Types:** Research Article

**Geliş Tarihi /Received:** 03 Şubat2022

**Kabul Tarihi/Accepted:** 16 Mayıs 2022

**Yayın Tarihi/Published:** 30 Haziran 2022

**Doi:** <https://doi.org/10.14395/hid.1067979>

### ATIF/CITE AS:

Açıl, Okan, "Haşmonayim Ailesinin Değişen İdeolojisi", Hitit İlahiyat Dergisi, (Haziran/June 2022)  
21/1, 81-104

### İNTİHAL/PLAGIARISM:

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.  
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.  
Copyright © Published by Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Hitit University Divinity Faculty,

Çorum, Turkey. All rights reserved.

## The Changing Ideology of the Hasmonean Family

### Abstract

When Alexander the Great of Macedonia conquered Judea, which consists of part of present-day Palestine, Israel and Jordan, in 332 BC, the Jews of the region came under Hellenistic domination. After the death of Alexander the Great, his generals began to fight each other on the huge empire he left behind, and eventually various Hellenistic kingdoms were established. Although Judea remained under the domination of the Ptolemaic State, one of the aforementioned Hellenistic states, in 301 BC, it became subject to another Hellenistic State, the Seleucids, in 200 BC as part of the ongoing struggles. The Jewish population, which had a relatively comfortable environment in terms of religion and administration as of the beginning of the Seleucid domination, would be subject to some religious and administrative sanctions in the following period. Due to the sanctions in question, a rebellion movement known as the Maccabean Revolt in the literature started under the leadership of Mattathias of Modein and his five sons. The family that led the movement is known as the Hasmonean Family or the Maccabees. The name Hasmonean is used because of the family's great ancestor whose existence can be identified in the sources. The name Maccabee is essentially the epithet of Judas Maccabee, son of Mattathias. Due to his successes, it has become used to commemorate both the rebellion and the family. The family known as the Hasmoneans or Maccabees first appeared in 167 BC. During this period, the Jews were under Seleucid rule and a rebellion started under the leadership of Mattathias against the religious impositions of Antiochus IV, the king of the period. After Mattathias' death, the movement was continued by his five remaining sons and later by his grandchildren. The movement, which was initially a local rebellion, led to the transformation of the family into a dynasty. Continuing its struggle as a dynasty, the Hasmonean Family first had a vassal structure and finally an independent political structure, with the gains they achieved against the Seleucids. Primary information about the family is generally obtained from the apocryphal Books of Maccabees and the works of the Jewish historian Josephus. On the family's activity period, which covers the period between 167 BC and 63 BC, various studies have been made on the importance and effects of the political history of the family and the movement, and the history of religions in terms of Judaism, especially in foreign literature. But, there are not many studies on the motivation of action adopted by the family while carrying out its activities and the bases on which they gain legitimacy. Whereas, while the historical course of the family is being followed, it is noteworthy that the movement ideology, the reasons for the struggle and the legitimacy bases of the family have changed and

updated continuously. In this study, rather than the political history of the Hasmonean Dynasty and its meaning to Judaism as a religion, the ideology of the family from its emergence on the stage of history until the collapse of the independent state they owned, its legitimacy bases and the reasons for the changes in the aforementioned elements are examined. As a result of the examinations, it is determined that the changes occurred especially according to the gains of the family and the current political conjuncture. The changes that took place on the family's movement ideology occurred as a result of certain events. In this respect, it is possible to examine the motivation of the family in three parts as the ideology of the rebellion period, the ideology of the dynasty and the ideology of the state. While the movement was still in the period of rebellion, the ideology of the family was far from nationalism and was based on religion. The family gained its legitimacy from religious grounds in this period, just like its ideology. In the dynastic stage, which is the next period in which the goals of the Maccabean Revolt were successful, the ideology and legitimacy of the family underwent a major change. Since there was no longer a religious goal, the family had started to pursue political independence goals by acting with a national ideology. In the period of the state when political independence was established, there was no longer a goal of political independence, so the family acted with the motive of protecting the dynasty and personal power.

**Keywords:** History of Religions, Hasmoneans, Maccabees, Ideology, Legitimacy, Change, Judaism.

## Haşmonayim Ailesinin Değişen İdeolojisi

### Öz

Makedonyalı Büyük İskender'in, günümüz Filistin, İsrail ve Ürdün topraklarının bir kısmından ibaret olan Yahudiye'yi MÖ 332 yılında fethetmesiyle bölge Yahudileri, Helenistik hâkimiyetin altına girmiştir. Büyük İskender'in ölümünün ardından geride bıraktığı devasa imparatorluk üzerinde generalleri birbiriyle mücadele etmeye başlamış ve nihayetinde çeşitli Helenistik krallıklar kurulmuştur. Yahudiye, MÖ 301 yılında bahsi geçen Helenistik devletlerden Ptolemaios Devleti hâkimiyeti altında kalmışsa da devam eden mücadeleler kapsamında MÖ 200 yılında bir diğer Helenistik Devlet olan Seleukoslara tabi hâle gelmiştir. Seleukos hâkimiyetinin başlangıcı itibariyle dinî ve idari anlamda nispeten rahat bir ortama sahip olan Yahudi ahali, ilerleyen dönemde özellikle dinî ve idari bazı yaptırımlara maruz kalacaktır. Bahse konu yaptırımlar sebebiyle bölgede Modeinli Mattathias ve beş oğlu önderliğinde literatürde Makkabi İsyanı olarak bilinen isyan hareketi başlamıştır. Hareketi yürüten aile Haşmonayim Ailesi veya Makkabiler olarak bilinmektedir. Haşmonayim adı, ailenin kaynaklarda varlığı tespit edilebilen büyük atasından ötürü kullanılmaktadır. Makkabi adı ise esasen, Mattathias'ın oğlu Ioudas Makkabaios'un epitheti olup, onun gösterdiği başarılar sebebiyle hem isyanı hem de aileyi anmak için kullanılır hâle gelmiştir. Haşmonayim veya Makkabiler olarak bilinen aile ilk olarak MÖ 167 yılında, Seleukos idaresi altında bulunan Yahudilerin dönemin kralı IV. Antiokhos Epiphanes'in dinî dayatmalarına karşı Mattathias tarafından başlatılan isyan hareketiyle tarih sahnesine çıkmıştır. Mattathias'ın ölümünün ardından hareket, geride kalan beş oğlu ve sonrasında ise torunları tarafından devam ettirilmiştir. Başlangıç itibariyle yerel bir isyan hüviyetinde olan hareket, zaman içerisinde ailenin bir hanedanlığa dönüşmesine yol açmıştır. Hanedanlık olarak mücadelesini sürdüren Haşmonayim Ailesi, Seleukoslar karşısında çeşitli vesilelerle elde ettikleri kazanımlarla önce vassal bir yapıya ve nihayetinde ise bağımsız bir siyasi yapıya sahip olmuştur. Aile hakkında birincil kaynak niteliğindeki bilgiler genel itibariyle apokrif Makabeler Kitapları ile Yahudi tarihçi Flavius Iosephus'un eserlerinden edinilmektedir. Mevcut bilgiler doğrultusunda MÖ 167 ile MÖ 63 yılları aralığını kapsayan ailenin faaliyet dönemi üzerine özellikle yabancı literatürde, ailenin ve hareketin siyasi tarihi ile dinler tarihi özellikle Yahudilik açısından önemi ve etkileri hususunda çeşitli incelemeler yapılmıştır. Ancak ailenin faaliyetlerini yürütürken benimsediği hareket motivasyonu ile meşruiyet kazandıkları dayanak noktaları üzerine pek fazla çalışma bulunmamaktadır. Hâlbuki ailenin tarihi seyri takip edilirken sahip oldukları hareket ideolojisinin, mücadele gerekçelerinin ve meşruiyet dayanaklarının süreklilik arz

edecek şekilde değişiklik gösterdiği ve güncellendiği dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Haşmonayim Hanedanlığının siyasi tarihi ve bir din olarak Yahudiliğe ifade ettiği anlamdan ziyade, ailenin tarih sahnesine çıkışından sahip oldukları bağımsız devletin yıkılışına kadar geçen süre içerisindeki ideolojisi, meşruiyet dayanakları ve bahse konu öğeler üzerinde meydana gelen değişiklikler sebepleriyle beraber incelenmeye çalışılmıştır. İncelemeler neticesinde meydana gelen değişimlerin özellikle ailenin hareket kapsamında edildiği kazanımlara ve mevcut siyasi konjonktüre göre gerçekleştiği belirlenmiştir. Ailenin hareket ideolojisi üzerinde gerçekleşen değişimler belli hadiseler neticesinde meydana gelmiştir. Bu yönüyle ailenin hareket motivasyonunu isyan dönemi ideolojisi, hanedanlık dönemi ideolojisi ve devlet dönemi ideolojisi olmak üzere üç kısımda incelemek mümkündür. Hareket henüz isyan dönemindeyken ailenin ideolojisi millilikten oldukça uzaktır ve din temelli bir zeminde bulunmaktadır. Aile hareket meşruiyetini, aynı ideolojisi gibi, bu dönemde dinî dayanaklardan almaktadır. Makkabi İsyanı'nın hedeflerinin başarıya ulaştığı sonraki hanedanlık döneminde ailenin ideolojisi ve meşruiyet zemini büyük bir değişime uğramıştır. Artık ortada dinî bir hedef kalmaması sebebiyle aile milli bir ideolojiyle hareket ederek siyasi bağımsızlık hedefleri güder hâle gelmiştir. Siyasi bağımsızlığın tesis edildiği devlet döneminde ise artık siyasi bağımsızlık gibi bir hedef mevcut olmadığı için hanedanlığın bekasını koruma ve kişisel iktidar güdüsüyle hareket edildiği dikkat çekmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Dinler Tarihi, Haşmonayim, Makkabiler, İdeoloji, Meşruiyet, Değişim, Yahudilik.

## Giriş

Kabaca Yahudilerin yaşadığı ülke olarak tanımlayabileceğimiz Yahudiye (Ioudaia/Iudaea), Makedonyalı Büyük İskender'in (III. Aleksandros, MÖ 356–323) MÖ 332 yılında bölgeyi fethetmesiyle Helenistik kültürün tesiri altına girmiştir. Onun ölümünün ardından mirası üzerinde, neredeyse tüm Doğu'da, Büyük İskender'in generalleri arasında birbiri ardına savaşlar yaşanmaya başlamış ve Yahudiye, MÖ 301 yılında Mısır merkezli Ptolemaios Devleti'nin hâkimiyet sahası içerisinde kalmıştır. Ardıl devletler olan Seleukoslar ile Ptolemaioslar arasında yaşanan Suriye Savaşları<sup>1</sup> kapsamında ise MÖ 200 senesinde Yahudiye üzerinde bu defa bir başka Helenistik devlet olan Seleukoslar hâkimiyet kurmayı başarmıştır.<sup>2</sup> Büyük İskender'in

<sup>1</sup> Yahudiye'nin Seleukos idaresi altına geçişi V. Suriye Savaşı dâhilinde gerçekleşmiştir. Suriye Savaşları hakkında detaylı bilgi için bk.; Nurgül Yıldırım – Meltem Temizkan, "Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/39 (2017), 117 – 131.

<sup>2</sup> Menahem Stern, "The Period of the Second Temple", *A History of Jewish People*, ed. H.H. Ben Sasson (Cambridge: Harvard University Press, 1976), 185 - 186.

ölümünden sonra bölge üzerindeki hâkim devletler değişse de Helenistik etki bâki kalmıştır.

Seleukos Kralı III. Antiokhos Megas (MÖ 222-187) döneminde gerçekleşen bu hadise sonrasında Yahudiye ve Yahudi ahalî başlangıçta kısmî otonom bir yerel idareye ve dinî anlamda bağımsız bir yapıya sahip olabilmıştır. Bölgenin dinî lideri konumunda bulunan baş kohen (kohen gadol)<sup>3</sup> dinî liderliğin yanında siyasi temsilcilik vasfı da kazanarak Seleukos Devleti ile gerekli görüşmeleri sağlar hâle gelmiştir. Yahudiye, tabiiyetin gereği olarak, bölgede Seleukos hâkimiyeti tesis edildikten bir süre sonra Seleukoslara vergi ödemeye başladıysa da Yahudiye’de bir Seleukos görevlisi bulunmamaktadır.<sup>4</sup> Ancak bu durum Seleukos Kralı IV. Antiokhos Epiphanes (MÖ 175-164) döneminde değişikliğe uğramıştır. Özellikle MÖ 170’li yıllardan sonra Hierousalem (Yeruşalayim/Kudüs) ahalisi içerisinde, elit aristokrat kesim ile bir kısım kohen ailesinden oluşan ve Helenleşme temayülleri gösteren bir grup (mityavenim) türemiştir. IV. Antiokhos Epiphanes’in müdahalesiyle baş kohenlik makamını ele geçiren ve dolayısıyla bölge idaresi üzerinde etkin bir konum elde etmeyi başaran bu grup, Seleukos himayesi altında Hierousalem’i bir Helen kentine dönüştürmeye başlamıştır. Bu dönemde Helen tipinde eğitim ve spor tesislerinin inşa edilmesiyle Helen yaşam tarzı Yahudi sosyal hayatına nüfuz etmeye başlamıştır. Elbette bahse konu gelişme ve girişimlere karşı çıkan veya çıkar çatışmasına giren gruplar da mevcut olmuştur. Nihayetinde taraflar arasında bir çatışma ortamı doğmuş ve bu durum IV. Antiokhos Epiphanes’in Yahudiye iç işlerine müdahalede bulunmasının önünü açmıştır.<sup>5</sup> Yahudiye üzerindeki müdahalelerine çeşitli atamalar yapmak gibi nispeten küçük girişimlerle başlayan IV. Antiokhos Epiphanes, bahse konu müdahalelerini artırarak sürdürmüştür. Nihayetinde MÖ 167 yılında yayımladığı fermana göre, Yahudi merkezi ibadethanesinin (Bet ha-Mikdaş) pagan bir tapınağa dönüştürülmesi kararı alınmıştır. Ayrıca sünnet olunması ve Tora bulundurulmasını da yasaklayan, Yahudi dinî kaidelerinin tatbik edilmesini engelleyen bir dizi emir de fermana yer almıştır. Bölge ahalisinin kısıtlamalara uymasını sağlamak ve bölgeyi kontrol altında tutmak adına ise Hierousalem kentine, Yahudi merkezi ibadethanesinin hemen üst kısmında yer alan hâkim bir noktaya, bir kale

<sup>3</sup> II. Tapınak Dönemi Yahudiliğinde baş kohen ve kohenlik müesseseleri hakkında detaylı bilgi için bk.; Muhammed Güngör, “Yahudilikte Özel Bir Sınıf; Yahudi Din Adamları Kohenler”, *Oksident, Yahudilik, Hristiyanlı ve Batı Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2019), 193 – 218.

<sup>4</sup> Seth Schwartz, *The Ancient Jews from Alexander to Mohammad* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 32.

<sup>5</sup> Victor Tcherikover, *Hellenistic Civilization and the Jews* (Philadelphia: The Magnes Press, 1959), 117.

(Akra) inşa ettirilerek bir Seleukos garnizonu yerleştirilmiştir.<sup>6</sup> IV. Antiokhos Epiphanes'in dinî kısıtlamalarını oluşturan bahse konu talimatlar ilk olarak Hierousalem'de uygulamaya geçirilmiş ve bu kapsamda merkezi tapınakta pagan usulde kurbanlar sunulmaya başlanmıştır. Bu noktaya kadar bölgede etkin bir direniş yaşanmamıştır. Ancak aynı kısıtlama ve uygulamaların Yahudiye taşrasında da uygulamaya geçirilme çalışmaları çerçevesinde gerçekleşen hadiseler, Seleukos Devleti ve IV. Antiokhos Epiphanes'in uygulamalarına karşı bir isyan başlamasına neden olmuştur.<sup>7</sup>

Detaylarına ana hatlarıyla yer verdiğimiz ve literatürde Makkabi İsyanı olarak bilinen, Modeinli Mattathias (Mattityah/Matityahu) ile beş oğlu önderliğinde yürütülen bu isyanın belki de en önemli neticelerinden biri Makkabiler veya Haşmonayim Ailesi olarak bilinen hanedanlığın oluşmasıdır.<sup>8</sup> Haşmonayim Ailesi, yerel ve dinî bir isyan niteliğinde başlayan hareketi sürdürerek önce bir hanedanlığa ardından vassal bir siyasi yapıya ve nihayetinde bağımsız bir devlete sahip olmuştur. Aileyle ilgili mevcut çalışmaların çoğu ailenin, siyasi tarihi, Seleukos Devleti ve diğer devletlerle olan ilişkileri, askeri harekâtları, bölgesel genişlemeleri, ailenin hâkimiyet dönemi dâhilinde Yahudi diniyle ilgili meydana gelen gelişmeler, Yahudi mezhepleri ile olan ilişkileri ile ailenin Ölü Deniz Yazmalarını oluşturan Kumran Cemaati ile olması muhtemel bağlantısı üzerinedir.<sup>9</sup> Ancak Makkabi İsyanı'nın başladığı MÖ 166 yılı ila bölgenin Roma hâkimiyeti altına girdiği MÖ 63 yılı aralığında Yahudiye'de etkin bir güç konumunda bulunan ailenin siyasi tarihi takip edilirken, hareketin temelinde her daim aynı kalmayan ve karmaşık bir hareket motivasyonunun bulunduğu da dikkat çekmektedir. Bir noktada ailenin başarısının en önemli etkenlerinden biri konumunda bulunan bahse konu motivasyon kaynağı ve ideoloji, tarihi süreç içerisinde yaşanan siyasi, politik ve diplomatik gelişmelerle uyumlu olacak şekilde değişkenlik göstermiş ve sürekli güncellenmiştir. Ailenin ideolojisi üzerindeki bu değişkenlik, dönem hadiselerini aktaran kaynaklar ve aile üyelerinin faaliyetleri üzerinden izlenebilmektedir. Bu noktada ailenin ideolojisini, isyan dönemi, hanedanlık dönemi ve devlet dönemi ideolojisi başlıkları altında incelemek mümkün hâle gelmektedir. Bu çalışmada, ailenin

<sup>6</sup> E. Mary Smallwood, *The Jews under Roman Rule from Pompey to Diocletian* (Netherlands: Brill, 1976), 3.

<sup>7</sup> Shmuel Ahituv, *The Jewish People an Illustrated History* (London: Continuum Books, 2006), 60.

<sup>8</sup> Hanedanlığın ve ailenin Haşmonayim olarak bilinen adı, ailenin ve Mattathias'ın Asamonaios bilinen büyük atasının adına nispeten kendilerine verilmiştir. *Ios. Bel. Iud.* I, 1. 3; Aynı isim Yahudi literatüründe Haşmonay olarak yer almaktadır. Çalışmamızda benimsediğimiz Haşmonayim adı, ismin İbranice eril çoğul ekiyle (-im) çekimlenmiş hâli olmakla beraber Haşmonaylar anlamına gelmektedir.

<sup>9</sup> Eyal Regev, *The Hasmoneans, Ideology, Archaeology, Identity* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013), 12.

ideolojisi ve bahse konu ideolojinin çeşitli etkenler doğrultusunda gösterdiği değişkenlik, kaynaklar vasıtasıyla incelenmeye çalışılacaktır.

### 1. İsyan Dönemi İdeolojisi

İsyan dönemi, Mattathias'ın Modein'deki ilk faaliyetleriyle başlamakta ve ölümünün ardından hareketin başına geçen oğlu Ioudas Makkabaios'un (Yahuda Makabe) hayatını kaybetmesiyle sona ermektedir. Bu yönüyle dönem MÖ 166 ile MÖ 160 yılları aralığını kapsamaktadır.

İsyan fiili olarak MÖ 166 senesinde Seleukos görevlilerinin IV. Antiokhos Epiphanes'in fermanını Yahudiye taşrasında uygulamaya çalışmasıyla başlamaktadır. Mattathias (MÖ 166-165) bu dönemde Modein kasabasının koheni ve dolayısıyla önde gelenlerinden biri konumundadır. Sahip olduğu bu konum sebebiyle Seleukos görevlileri pagan usulde kurbanların sunulmasını ondan talep etmiştir. Ancak Mattathias, memleketinin dinî geleneklerine bağlı kalacağını belirterek bu talebi reddetmiş ve hatta pagan usulde kurban sunmaya niyetlenen bir Yahudiyi katletmesinin ardından Seleukos görevlisini de öldürmüş sunağı yıktıktan sonra ise oğulları ve yakınlarıyla beraber kasabadan ayrılmıştır.<sup>10</sup> Yahudi tarihçi Iosephus'un belirttiğine göre, Mattathias kasabayı terk ettiği sırada *Yahudi inancına bağlı olanlar beni takip etsin* söyleminde bulunmaktadır.<sup>11</sup> Modein'den ayrılan Mattathias, örgütlenme çalışmalarına devam ederek savaş için istekli olanları bir araya toplamıştır. İlk örgütlenmesini gerçekleştirmesinin ardından bölge ahalisini pagan zulmüne karşı açık direnişe davet etmiştir.<sup>12</sup> Elde ettiği kuvvetle Yahudiye kırsalında paganlık karşıtı faaliyetlere girişen Mattathias, vur-kaç niteliğinde çok sayıda gece baskını gerçekleştirmiştir.<sup>13</sup> Hedeflerini özellikle Yahudilikten dönenler ve Yahudiye'nin çeşitli bölgelerinde kurulan pagan sunaklar arasından seçmektedir. Ayrıca IV. Antiokhos Epiphanes'in talimatları sebebiyle sünnet edilmemiş Yahudi çocukların sünnet ettirilmesi hususuyla da yakından ilgilenmiştir.<sup>14</sup> Mattathias'ın liderliği yaklaşık bir sene sürmüştür. Kaynakların belirttiğine göre o, MÖ 165 yılında hastalığı sebebiyle hayatını kaybetmiş ve ölmeden önce oğlu Ioudas Makkabaios'u lider tayin ettiği vasiyetinde, oğullarına ülkelerinin geleneklerini korumalarını ve atalarından kalma idare biçimini yeniden etkin kılmaları vasiyetinde

<sup>10</sup> Edward Dabrowa, *The Hasmonians and Their State, A Study in History, Ideology and the Institutions* (Krakow: Jagiellonian University Press, 2010), 18.

<sup>11</sup> Ios. *Bel. Iud.* I, 1. 3; Ios. *Ant. Iud.* XII, 6. 2.

<sup>12</sup> Emil Schürer, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ* (Edinburg: T. & T. Clark, 1973), 158.

<sup>13</sup> Claude Reignier Conder, *Judas Maccabaeus and the Jewish War of Independence* (London: Marcus Ward & Co, 1879), 87.

<sup>14</sup> *I. Mak.* II, 44 – 48.



bulunmuştur.<sup>15</sup> Mattathias'ın söylem ve icraatlarından anlaşıldığı üzere, Makkabi İsyanı başlangıç itibariyle dinî karakterli bir harekettir. Hareketin ideolojisi ise görünüşte bir din olarak Yahudiliği muhafaza etmek ve Yahudi geleneklerine sahip çıkarak Yahudiye'de yeniden hâkim kılmak üzerine kuruludur. Mattathias'ın hem isyanın başlangıcında Modein'den ayrılmadan hemen önce hem de vasiyeti sırasında bulunduğu rivayet edilen söylemleriyle işaret ettiği bu ideolojik noktanın fiili delilleri de mevcuttur. Zira Yahudiye'de sadece Seleukos kuvvetlerine ve pagan sunaklara karşı değil ayrıca paganlık temayülleri gösteren Yahudilere karşı da mücadele verilmiştir. Öte taraftan yerine getirilemeyen dinî vecibelerin uygulanabilir hâle gelmesi de sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durum hareketin başlangıç itibariyle millilikten oldukça uzak ve dinî karakterli olduğunu desteklemektedir.

Mattathias'ın ölümünün ardından MÖ 165 yılında yerine oğlu Ioudas Makkabaios (MÖ 165-160) geçmiştir. O, ölüm tarihi olan MÖ 160 yılına kadar hareketin liderliğini yürütmüş ve giriştiği mücadelelerde Seleukoslara karşı büyük başarılar elde etmeyi başarmıştır.<sup>16</sup> Onun liderliği altında hareketin ideolojisini iki kısma ayırmak mümkündür. Mattathias'ın ölümünün hemen sonrası için geçerli olan ilk kısımda Ioudas Makkabaios giriştiği birtakım faaliyetler ve var olduğu rivayet edilen beyanlarıyla hareket ideolojisini ortaya koymaktadır. MÖ 166 senesinde Hierousalem'in hemen kuzeybatısında gerçekleşen Bet Horon Savaşı'nda, Seleukos ordusu karşısında cesareti kırılan askerlerini teşvik edebilmek adına *I. Makabeler Kitabı*'nda yer alan ifadelere göre şöyle bir beyanda bulunmuştur;

“Savaşta zafer, savaşılan gücün büyüklüğüne bağlı değildir, gücü veren Tanrı'dır. Onlar, saygısızca ve topluluk töresine aykırı davranarak, yasa dışı eylemlerle bizi, eşlerimizi ve çocuklarımızı yok etmek, mallarımızı yağma etmek istiyorlar. Ama biz, yaşamak ve yasalarımızı korumak için savaşıyoruz. O, gözünüzün önünde onları ezecektir, onlardan korkmayın.”<sup>17</sup>

Görüldüğü üzere Ioudas Makkabaios mücadelenin gerekçesi olarak Yahudi töresine aykırı davranılmasını göstermektedir. Öte taraftan Yahudi yasalarını korumak adına mücadele ettiklerini öne sürerek Mattathias ile benzer çizgide ilerlemeye devam etmektedir.

<sup>15</sup> Ios. Ant. Iud. XII, 6. 3

<sup>16</sup> Burada bahsi geçen faaliyetler hakkında detaylı bilgi için bk.; Jonathan A. Goldstein, “The Hasmonean Revolt and the Hasmonean Dynasty”, *The Cambridge History of Judaism*, 2. Cilt, ed. Louis Finkelstein vd, (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 296 – 311.

<sup>17</sup> *I. Mak.* III, 19 -22.

Ioudas Makkabaios'un söylemlerinin yanında birtakım icraatları da bu ideolojisini ortaya koymaktadır. MÖ 165 senesinde bu defa Emmaus Savaşı'nda Seleukos ordusuna karşı kendi ordusunu, Yahudi ataların kullandığı antik ordu düzenine göre, on, elli, yüz ve bin kişilik birlikler oluşturacak şekilde bölüklere ayırarak ve her bir birliği yönetmesi için halk önderlerinden kumandanlar atayarak düzenlemiştir. Ayrıca ev yapanların, evlenmek üzere olanların, üzüm bağı dikenlerin ve korkanların savaş başlamadan ayrılmalarına müsaade etmiştir.<sup>18</sup> Savaş hukukunu ve ordu düzenine ait davranış biçimini tasvir eden bu tasnif esasen Yahudilerin kutsal kitabında geçen ifadeler ile birebir aynıdır.<sup>19</sup> Bu durum hareketin dinî gelenekçilik ve muhafazakarlık yönünün hâlâ ağır basmakta ve vurgulanmakta olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bahse konu savaş, henüz başlamadan evvel Ioudas Makkabaios askerlerine yaptığı konuşmada bu defa şu söylemlerde bulunmuştur;

"Silahınıza sarılın, yiğit olun! Sabahleyin bize karşı toplanan putperestlerle çarpışmaya hazır olun. Onlar bizleri ve tapınağımızı yok etmek istiyor. Ulusumuzun ve kutsal tapınağımızın yok olduğunu görmektense, savaşta ölmek bizim için daha iyidir."<sup>20</sup>

Ioudas Makkabaios son söylemiyle açık şekilde Yahudi merkezi ibadethanesini odak noktası hâline getirmiştir. İbadethanenin korunması vurgusu gündemde tutulmakta ve ailenin mücadelesine bu vesileyle meşruiyet kazandırılmaktadır. Ayrıca millet ve din uğruna savaş, din uğruna şehitlik olgularından da istifade ettiği görülmektedir. Bu durum hareketin ideolojisinin hâlâ bir din olarak Yahudiliği muhafaza etmek ve Yahudi geleneklerine sahip çıkarak yeniden hâkim kılmak üzerine kurulu olduğunu göstermektedir.

Emmaus Savaşı'nın ardından faaliyetlerine devam eden Ioudas Makkabaios, MÖ 164 yılında merkezi ibadethane ve Tapınak Tepesi'ni Seleukoslardan kurtarmayı başarmış ve aynı yıl tapınağın arındırılması işlemlerini tamamlamasının ardından Yahudi ibadetlerinin Hierousalem'de tekrar başlatılmasını sağlamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki kentte konuşlanmış

<sup>18</sup> *I. Mak.* III, 55 - 57; *Ios. Ant. Iud.* XII, 7. 3.

<sup>19</sup> *Eski Ahit, Yasanın Tekrarı*, 20, 5 - 8; "Görevliler askerlere şöyle diyecekler: Yeni ev yapıp da içinde oturmayan biri var mı? Evine geri dönsün. Yoksa savaşta ölebilir, evine bir başkası yerleşir. Bağ dikip de üzümünü toplamayan var mı? Evine dönsün. Olur ya, savaşta ölür, üzümü bir başkası toplar. Bir kızla nişanlanıp da evlenmeyen var mı? Evine dönsün. Belki savaşta ölür, kızı başka biri alır. Görevliler konuşmalarını şöyle sürdürecekle: Aranızda korkan, cesaretini yitiren var mı? Evine dönsün. Öyle ki, kardeşlerinin yürekleri onunki gibi ürpermesin. Görevliler askerlere seslenmeyi bitirince, orduya komutanlar atayacaklar."

<sup>20</sup> *I. Mak.* III. 58-59.

olan Seleukos garnizonu henüz hâlâ mevcudiyetini sürdürmektedir.<sup>21</sup> MÖ 162 yılında ise bu defa Seleukos Devleti iç mücadelelerinin yarattığı karmaşadan istifade ederek dönemin Seleukos Kralı V. Antiokhos Eupator (MÖ 164–161) ve naibinden aldığı bir imtiyazla Yahudilerin dinî ibadetlerini istedikleri şekilde yerine getirebilmeleri hususunda büyük bir kazanım elde etmiştir.<sup>22</sup> Ioudas Makkabaios'un hareket ideolojisinin ikinci kısmının görülebilir hâle geldiği nokta tam olarak burasıdır. Esasen bu noktada tüm ailenin ve hareketin ideolojisi büyük bir değişime uğramıştır. Zira artık tapınak arındırılmış, Hierousalem'de Yahudi ibadetleri tekrar başlatılmış ve IV. Antiokhos Epiphanes'in dinî yaptırımları yürürlükten kaldırılarak Yahudi ahaliye dinî serbesti tanınmıştır. Diğer bir deyişle Mattathias döneminde dinî gerekçelerle başlatılan isyan temel hedeflerine ulaşmış olmaktadır ki farklı bir açıdan bakıldığında bu durum hareketin devam ettirilmesi için dinî bir dayanak noktasının artık mevcut olmadığı anlamına gelmektedir. Ancak mevcut bilgiler Ioudas Makkabaios'un ve sonrasında diğer aile üyelerinin Seleukos Devleti ile mücadele etmeyi sürdürdüğünü göstermektedir.<sup>23</sup> Hatta aile, girişimlerini askeri mücadelelerden bir adım öteye taşıyarak diplomatik münasebetlerde de bulunmuştur. Bu kapsamda Ioudas Makkabaios'un Roma Devleti'ne bir elçilik heyeti gönderdiği de bilinmektedir.<sup>24</sup> *I. Makabeler Kitabı*'nda belirtildiğine göre Yahudi heyet, Roma Senatus'u huzurunda şu beyanda bulunmuştur;

“Ioudas Makkabaios ve erkek kardeşleri Yahudi ulusu adına bizi size gönderdi. Bir dostluk antlaşması imzalamak ve sizlerle birleşip dostlarınız olmak istiyoruz.”<sup>25</sup>

Şu durumda mücadeleyi devam ettiren Ioudas Makkabaios'un ne için mücadele ettiği sorusuna cevap verilmesi zaruri hâle gelmektedir. Görünüşe göre Mattathias tarafından ortaya konulan ve Ioudas Makkabaios tarafından başarıya ulaştırılan inanç vurgulu ideoloji, başlangıç hedeflerine ulaşılmasının ardından radikal bir değişime uğrayarak Yahudilerin siyasi bağımsızlığını hedefleyen bir ideolojiye dönüşmüştür. Ioudas Makkabaios yeni ideolojiyle milli bir lider hâline gelmiştir. Ancak bu yeni dayanak noktası ailenin Yahudi ahali nezdinde büyük bir meşruiyet sorunu yaşamasına da yol açmıştır. Zira

<sup>21</sup> *I. Mak.* IV, 52 - 53; *Ios. Ant. Iud.* XII, 7. 6.; *Ios. Bel. Iud.* I, 1. 4.

<sup>22</sup> Schwartz, *The Ancient Jews*, 45.

<sup>23</sup> Bu kapsamda Ioudas Makkabaios, Seleukos Devleti'ne karşı Adasa ve Eleasa bölgelerinde çarpışmalar gerçekleştirmiştir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk.; Bezalel Bar-Kochva, *Judas Maccabaeus, The Jewish Struggle against the Seleucids* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 359 – 378; Schürer, *The History of the Jewish People*, 172 - 173.

<sup>24</sup> Peter Schafer, *The History of the Jews in the Greco – Roman World* (London: Routledge, 2003), 50; Smallwood, *The Jews under Roman Rule*, 4 - 5.

<sup>25</sup> *I. Mak.* VIII, 20.

muhtemelen ailenin siyasi emelleri uğruna mücadele etmek istemeyen veya dinî bağımsızlık hedefinin gerçekleşmesiyle tatmin olan bazı kişi ve gruplar mücadeleyi terk etmiştir. Hatta başlangıcından itibaren isyana büyük destek veren Haşidiler<sup>26</sup> bu hadisenin ardından kendilerini tapınak hizmetine adanmış ve siyasi bir harekete dönüşen aile ile aralarına mesafe koymuştur.<sup>27</sup>

## 2.Hanedanlık Dönemi İdeolojisi

Ioudas Makkabaios'un ölümünün ardından ailenin başına önce kardeşi Ionathan (Ionathes) Apphous (Yonatan Apfus) ve sonrasında Simon Thassi (Şimon Tasi) geçmiştir. MÖ 160 ila MÖ 135 yılları aralığını kapsayan bu dönemde baş kohenlik makamının ailenin eline geçmesi ve aile üyelerinin makam üzerinde birbirlerine varis olması sebebiyle hanedanlığın bu dönemde oluştuğu düşüncesindeyiz. Ionathan Apphous (MÖ 160-143), Seleukos taht adayları arasında izlediği denge siyaseti neticesinde bu makamın MÖ 152 yılında kendisine ihsan edilmesini sağlamıştır.<sup>28</sup> Aile adına büyük bir başarı gibi gözüken bu hadise esasen dönemin Yahudi geleneklerine aykırılık teşkil etmektedir. Öyle ki bahse konu dönemde baş kohenler Zadok soyuna mensup kimselerin arasından seçilmektedir.<sup>29</sup> Oysa Ionathan Apphous, babası Mattathias tarafından bir başka kohen ailesi olan Ioarib (Yoarib) soyuna mensuptur.<sup>30</sup> Şu durumda Ionathan Apphous, Ioarib soyuna mensup ve meşruiyetini Seleukos otoritelerinden alan bir baş kohen olarak makam üzerinde meşru olmayan bir gaspçı konumundadır. Son gelişme, Yahudi dinî geleneklerinin ihlal edilmiş olması anlamına gelmekle beraber Haşmonayim ailesi ile Yahudi ahalinin bir kısmı arasında mevcut bulunan ayrılığın derinleşmesine de yol açmıştır. Özellikle Helen taraftarı Yahudiler politik anlamda ve daha önce hareketi desteklemeyi bırakan Haşidiler dinî gerekçelerle bu karara tepki göstermiştir.<sup>31</sup> Ionathan Apphous'un Seleukos Kralı tarafından baş kohen atanması bölgede toplumsal değişimlerin

<sup>26</sup> İbranice'de dinine bağlı, dindar kişi anlamına gelen Hasid'in çoğulu olan Haşidim kelimesi menşei Yahudi adetlerini canlandırıp teşvik etmeyi ve paganizmi topraklarından uzaklaştırmayı amaç edinen dinî bir grubu veya mezhebi temsil etmektedir. Kaynaklar Haşidileri, Helenleşen Yahudilerin karşıt grubu ve Makkabi İsyanı'nın destekçileri olarak sunmaktadır. Konu hakkında detaylı bilgi için bk.; Ömer Faruk Harman, "Yahudilik, Mezhepler ve Dini Gruplar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43 / 212.

<sup>27</sup> Heinrich Graetz, *History of the Jews*, 1. Cilt (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1891), 490.

<sup>28</sup> Goldstein, "The Hasmonean Revolt", 314; James C. Vanderkam, *From Joshua to Caiaphas, High Priests after the Exile* (Minneapolis: Fortress Press, 2004), 251.

<sup>29</sup> Solomon Zeitlin, *The Rise and Fall of the Judean State*, 2. Cilt (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1968), 125.

<sup>30</sup> I. Mak. II, 1. Haşmonayim ailesinin baş kohenliği ve soyları meselesiyle ilgili genel değerlendirme için bk.; Tolga Savaş Altınel, "Soyun Önemi Bağlamında Yahudi Haşmoni Krallığı ve Vaftizci Yahya", *Marmara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52 (Haziran 2017), 120 – 123.

<sup>31</sup> Zeitlin, *The Rise and Fall*, 125.

yaşanmasına da yol açmıştır. Zira MÖ II. ve MS I. yüzyıllar arasında Yahudi ahali arasında yaygın şekilde kabul gören Essenilik, Ferisilik ve Sadukilik mezheplerinin ortaya çıkışının temeli bu gelişmeye dayandırılmaktadır.<sup>32</sup> Bu noktada Yahudi dinini muhafaza ve ihya etme hedefiyle harekete geçen ailenin, aile çıkarları söz konusu olduğunda aynı dinin ilkelerini ihlal etmekten çekinmiyor oluşu dikkat çekmektedir. İşaret edilen bu nokta isyanın, başlangıcından bir süre sonra dinî bir hareket olmaktan sıyrılıp siyasi hedeflerle donanan bir mücadeleye dönüştüğünün diğer bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Zira artık ailenin idealleri ve çıkarları ön planda yer almaktadır.

Jonathan Apphous idaresinde ailenin liderlik tipi ve fikir dünyasında da birtakım değişimler yaşanmaya başlamıştır. Daha önce Seleukos otoriteleri tarafından baş kohen olarak görevlendirilen Jonathan Apphous, Seleukos Kralı I. Aleksandros Balas (MÖ 150-146) tarafından MÖ 150 yılında bu defa askeri idareci ve yönetici olarak görevlendirilmiştir.<sup>33</sup> Bu görevlendirmelerle aileyi sadece isyankâr veya bağımsız bir devlete sahip olma amacıyla olan bir grubun başındaki kişiler olarak tanımlamak artık mümkün değildir. Zira gelinen noktada aile, Seleukos Devlet mekanizması içerisine dâhil olmuş bürokratlar ve kralların dostu konumundadır. Haşmonayim ailesinin hareket kabiliyeti ve politik gücü meşruiyetini artık Yahudi ahali veya Yahudi inancından değil Seleukos otoritelerinden almaktadır. Elbette dış kaynağa dayalı bu politik güç bir şekilde Yahudi gelenekleriyle bağdaştırılarak meşruiyet kazanmaya muhtaçtır.<sup>34</sup> MÖ 143 yılında hayatını kaybeden Jonathan Apphous'un ardından lider olan Simon Thassi'nin kardeşi ve ailesi anısına yaptırdığı belirtilen anıtlık ise ailenin fikir dünyasındaki değişimin en somut örneklerinden birini sunmaktadır. I. Makabeler Kitabı ve Iosephus'un anlatımlarında tasvir edilene göre anıtlık üzerinde silah takımı oymaları ve gemi yontuları yer almaktadır.<sup>35</sup> Bilindiği üzere silah takımları veya zırhlar Helenistik mimaride kara zaferlerini temsil eden unsurlardır. Gemi yontuları ise deniz zaferlerine işaret etmektedir.<sup>36</sup> Tasvirlerden anlaşıldığına göre tipik Helenistik öğeler barındıran mezar anıtlığı Helenizmin, Haşmonayim ailesini tesiri altına almaya başladığını göstermesi bakımından önemlidir.

<sup>32</sup> George E. Mendenhall, *Antik İsrail'in İnancı ve Tarihi, Kitab-ı Mukaddes Bağlamında Bir Giriş*, çev. Mia Pelin Özdoğru (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 247. Bahsi geçen mezhep ve gruplar hakkında detaylı bilgi için bk.; Bekir Zakir Çoban, "Josephus'un Gözüyle İlk Dönem Yahudi Fırkaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2008), 60 – 68.

<sup>33</sup> *I. Mak.* X, 59 - 66.

<sup>34</sup> Regev, *The Hasmonians*, 13 – 14.

<sup>35</sup> *I. Mak.* XIII, 27 - 29; *Ios. Ant. Iud.* XIII, 6. 6.

<sup>36</sup> Goldstein, "The Hasmonian Revolt", 321.

Jonathan Apphous'un ardından ailenin ve hareketin lideri hâline geldiğini belirttiğimiz Simon Thassi (MÖ 143-135) döneminde yaşanan önemli bir diğer gelişmeyle ailenin politik konumu, liderlik anlayışı ve meşruiyet kaynağı üzerinde tekrar büyük bir değişim yaşanmıştır. Simon Thassi MÖ 142 yılında Seleukos iç mücadelelerinden istifade ederek Hierousalem'de bulunan Seleukos garnizonunu tahliye etmeyi başarmıştır.<sup>37</sup> Bu gelişmenin ardından Yahudi meclisi MÖ 140 yılında, güvenilir bir peygamber gelene kadar Simon Thassi nezdinde Haşmonayim ailesi üyelerini ulus önderi, askeri lider ve baş kohen olarak tanımış ve onaylamıştır.<sup>38</sup> Böylece Jonathan Apphous döneminden beri baş kohenlik makamını elinde bulunduran Haşmonayim Ailesi'nin muhalefete yol açan meşruiyet sorunu ve Seleukos otoritelerine dayanan politik gücünün Yahudi geleneklerine dayandırılması problemi ortadan kalkmış olmaktadır. Kendisine ve ailesine Yahudi mercüiler tarafından tanınan bu haklar, bronz levhalara kazınarak tapınakta herkesin görebileceği bir noktaya dikilmek suretiyle ilan edilmiştir. Bu uygulama onun otoritesinin tapınak merkezli olduğunun farklı bir göstergesidir. Esasen bu Simon Thassi'nin gücünü meşrulaştırmak adına atılmış özel bir adımdır. Yetkilerin salt Simon Thassi'ye değil tüm aileye tanınmış olması Haşmonayim Hanedanlığının otoritesinin Yahudilerce resmi olarak kabul edildiğini göstermesi bakımından önemlidir.<sup>39</sup> Öte taraftan Simon Thassi'ye ihdas edilen makamların yetkileri, sadece Haşmonayim taraftarlarını değil Helenleşmiş ahalinin de dâhil olacağı şekilde tüm Yahudi ulusunu kapsamaktadır. Devraldığı bu yetkilerle daha emin hareket etme özgürlüğüne kavuşan Simon Thassi döneminde siyasi bağımsızlık ideolojisi daha güçlü şekilde güdülmeye devam edilmiştir. Elbette artık söz konusu bağımsızlık Yahudilerin değil, Yahudiye üzerinde Haşmonayim Hanedanlığının siyasi bağımsızlığıdır.

Yahudiye'nin ve Yahudi ulusunun idari, dinî ve askeri lideri ilan edilen Simon Thassi'nin faaliyetleri ve bu çerçevede gerçekleştirdiği rivayet edilen söylemleri de işaret edilen ideolojik güdüyü destekler niteliktedir. O, kendisinden Ioppa (Yafa) ve Gazara gibi bölgelerin gelirlerini isteyen ve ayrıca tazminat da talep eden Seleukos Kralı VII. Antiokhos Sidetes'in (MÖ 138-129) elçisine verdiği cevabında şu ifadelere başvurmuştur;

"Biz yabancı bir ülkeyi ele geçirmedik, bizim olmayan mala el koymadık, ancak atalarımızın mirasını aldık. Düşmanlarımız bir süre için haksız biçimde ve zorla elde etmişlerdi. Şimdi uygun fırsat varken biz sadece atalarımızın mirasına konuyoruz."<sup>40</sup>

<sup>37</sup> Ios. Ant. Iud. XIII, 6, 7; Graetz, *History of the Jews*, 523.

<sup>38</sup> I. Mak. XIV, 25 – 49.

<sup>39</sup> Regev, *The Hasmoneans*, 64 – 65.

<sup>40</sup> I. Mak. XV, 28 - 35.

Görüldüğü üzere Simon Thassi artık Seleukos otoritesini tanımamakta ve özellikle mücadelesinin temelini ata mirasını tekrar elde etme ideolojisini yerleştirerek hak iddia etmektedir. Burada ata mirası ifadesiyle, MÖ 1030-930 yılları arasında varlığını sürdüren Birleşik Krallığın (Birinci İsrail Krallığı) hâkimiyet alanına veya Yahudi inancında önemli yer işgal eden vaat edilmiş topraklar olgusuna işaret ediliyor olmalıdır.

### 3.Devlet Dönemi İdeolojisi

Mattathias'ın hayatta olan son oğlu Simon Thassi'nin de ölümünün ardından ailenin yönetimi hanedanlık geleneğine uygun olarak bir sonraki kuşağa Simon oğlu I. Ioannes Hyrkanos (I. Yohanan Hurkanos) üzerinden aktarılmıştır. O, faaliyetleriyle hanedanlığın Seleukos Devleti tahakkümü altından kurtulmasını sağlayacak, diğer bir deyişle bağımsız Haşmonayim Devleti'nin kurucusu olacaktır. Zira kendisinin özellikle MÖ 127 yılından sonra Seleukos Devleti'ne vergi ödemeyi kestiğini ve ayrıca askeri, mali ve idari konularda bağımsız hareket ettiğini gözlemek mümkündür.<sup>41</sup> Öte taraftan belirtilen tarihten sonra hiçbir Seleukos Kralı'nın özelde Hierousalem genelde ise Yahudiye üzerinde üstünlük elde edemediği de belirtilmelidir. MÖ 135 yılında I. Ioannes Hyrkanos'un hâkimiyetini tesis etmesiyle başlayan bu dönem, bölgenin Roma tahakkümü altına girdiği MÖ 63 yılına kadar devam edecektir.

I. Ioannes Hyrkanos (MÖ 134-104) ile başlayan bu dönemde ailenin hareket motivasyonunun artık sadece hanedanlık çıkarları üzerine kurulu olduğunu söylemek mümkün hâle gelmektedir. Zira o ve halefleri, hanedanlığın iktidarı doğrultusunda Yahudi gelenekleriyle çelişen birçok icraatta bulunacaktır. Mevcut bilgilere göre o, hâkimiyetinin hemen başlangıcında Kral Davud'un mezarını yağmalamıştır.<sup>42</sup> Buradan temin ettiği paranın bir kısmıyla ücretli asker istihdam etmiştir ki hem yağma hadisesi hem de ücretli askerlerden istifade edilmesi Yahudi ahalinin tepkisini çekmiştir.<sup>43</sup> Ücretli asker istihdam etmek Yahudilere oldukça yabancı bir uygulamadır. Hatta Yahudi tarihinde bu yönetime başvuran ilk kişi I. Ioannes Hyrkanos'tur. Ancak belirtmek gerekir ki Yahudilere yabancı olan bu usül, esasen içinde bulunulan çağın karakteristik özelliklerinden biridir. Malum olduğu üzere Helenistik dönemde hükümdarlar hâkimiyetlerini, genellikle ücretli birliklerden ibaret olan kişisel güçleri ile sağlamaktadır. İdareciden düzenli ödeme alan ücretli askerler, yerel halka ve devlet işlerine yabancısıdır. Böylece hükümdar, halkın gücünden bağımsız ve devlet işlerinden uzak bir kuvvete sahip

<sup>41</sup> Ios. Ant. Iud. XIII, 10. 1; R. L. Ottley, *A Short History of the Hebrews to the Roman Periods* (New York: The Macmillian Company, 1901), 167.

<sup>42</sup> Ios. Bel. Iud. I, 2, 5; Ios. Ant. Iud. XIII, 8. 4.

<sup>43</sup> Ios. Ant. Iud. XIII, 8. 4.

olabilmektedir.<sup>44</sup> I. Ioannes Hyrkanos artık hâkimiyetini ve iktidarını sadece kendisine itaat eden ücretli bir orduya dayandırmaktadır. Salt bu icraat dahi ailenin meşruiyetini kendi kaynaklarına dayandırma çabasında olduğunu diğer bir deyişle artık hanedanlığın bekasının ön planda olduğu bir ideolojiye sahip olduğunu göstermektedir.

I. Ioannes Hyrkanos'un, Simon Thassi döneminde ortaya konulan ata mirasçısı olma iddiasını da sürdürdüğü görülmektedir. Öyle ki I. Ioannes Hyrkanos bastırıldığı sikkelerin üzerinde, dönemin konuşma ve yazma dili Aramice olmasına rağmen, İbranice harfler kullanmıştır.<sup>45</sup> Bu uygulama I. Ioannes Hyrkanos nezdinde Haşmonayim Hanedanlığı üyelerinin eski ve ihtişamlı Davud Krallığının varisleri oldukları iddiasının bir yansımasıdır.<sup>46</sup> Benzer şekilde I. Ioannes Hyrkanos tarafından fethedilen Idumaea (Edom) bölgesi ahalisinin sünnet olması ve Yahudiliği benimsemesi karşılığında bölgede kalmalarına müsaade edilmesi<sup>47</sup> ve sonrasında Samaria'nın (Samiriye) ele geçirilerek yerle bir edilmesi<sup>48</sup> de hanedanlığın mevcut ideolojisiyle ilgili görülmektedir.<sup>49</sup> Zira bu ideolojiye göre tüm bölge toprakları Yahudi mirasıdır ve bu miras üzerinde yabancı kült ve inançlara yer yoktur. Elbette bu durumu salt ideolojiyle izah etmek mümkün değildir. Askerî harekâtlar düzenlenen bölgelerin esasen birer siyasi hedef olması ve ailenin bu siyasi hedeflerine dinî gerekçeler sunarak meşruiyet kazandırmış olması ihtimali göz ardı edilmemelidir.

I. Ioannes Hyrkanos'un ölümünün ardından MÖ 104 yılında oğlu I. Aristobulos (MÖ 104-103) devletin başına geçmiştir. Onun hâkimiyetinden itibaren hanedanlığın bekası ideolojisi geri planda kalmış ve şahsi iktidar fikri daha belirgin hâle gelmiştir. Iosephus'un belirttiğine göre o, babası tarafından varis gösterilen annesi ve diğer erkek kardeşleriyle bir çatışma içerisine girmiştir. Nihayetinde I. Aristobulos, tahtı elde ederek taç giyen ilk Haşmonayim hükümdarı olmayı başarmıştır.<sup>50</sup> I. Aristobulos'un bu icraatı,

<sup>44</sup> Tcherikover, *Hellenistic Civilization and*, 251.

<sup>45</sup> Frederic W. Madden, *Coins of the Jews* (London: Trübner & Co., 1881), 76 – 80.

<sup>46</sup> David Hendin, "Numismatic Expressions of Hasmonean Sovereignty", *Israel Numismatic Journal* 16 (2007-8), 85.

<sup>47</sup> *Ios. Ant. Iud.* XIII, 9. 1.

<sup>48</sup> *Ios. Ant. Iud.* XIII, 10. 3.

<sup>49</sup> Yahudi olmayan kent ve gruplara karşı benzer faaliyetler sonraki dönemde de gözlemlenebilmektedir. I. Ioannes Hyrkanos'un oğlu I. Aristobulos benzer bir politikayı bu defa Ituraealılar üzerinde uygulamıştır. Pella ahalisi Yahudiliği benimsemeyi reddettiğindeyse I. Ioannes Hyrkanos'un diğer oğlu Aleksandros Iannaios kenti yerle bir etmiştir. Ayrıca Akdeniz kıyı şeridine kadar bölgede yer alan çok sayıda pagan ve Helen kent hedef olarak belirlenmiş ve buralara seferler düzenlenmiştir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk.; Regev, *The Hasmoneans*, 17.

<sup>50</sup> *Ios. Ant. Iud.* XIII, 11. 1; *Ios. Bel. Iud.* I, 3. 1.



Simon Thassi döneminde gerçekleşen Yahudi meclisinin aileye meşruiyet kazandırma ve dolayısıyla aileyle ahaliyi bir uzlaşma zemininde buluşturma çabalarını sona erdirmiştir. Zira bahse konu dönemin geleneklerine göre taht sadece Davud soyundan gelen kimselere layıktır.<sup>51</sup> I. Aristobulos ise bir meşruiyet aramadan bu makamı kendisine mal etmiştir. Kişisel iktidar düşüncesiyle hareket eden I. Aristobulos görüldüğü üzere dinî, toplumsal ve ailevi dengeleri göz ardı ederek hareket etmektedir. Bu duruma Yahudi ahalinin gösterdiği tepki hakkında bir bilgi bulunmamakla beraber özellikle Ferisilerin dâhil olduğu büyük bir muhalefetin oluştuğu çıkarımında bulunmak zor değildir.

I. Aristobulos'un yaklaşık bir yıl kadar süren kısa hâkimiyetinin ardından benzer durumun devam ettiğini söylemek mümkündür. Zira kardeşi Aleksandros Iannaios (Yannai) (MÖ 103-76), I. Aristobulos'un dul kalan eşi tarafından MÖ 104/103 yılında tahta geçirilmiştir.<sup>52</sup> Onun idareyi ele alışını muhtemelen evlilik yoluyla gerçekleştirmiştir. Eğer öyleyse bu durum "levirat" adetin bahse konu dönemdeki meşruiyeti<sup>53</sup> bakımından bir sorun arz etmiyor gibi görünmektedir. Ancak Aleksandros Iannaios'un hem idareci hem de baş kohen makamlarında bulunduğu göz önüne alındığında ortada büyük bir problem bulunmaktadır. Zira Yahudilerin kutsal kitabında açıkça, baş kohenin dul bir kadınla evlenmesi yasaklanmıştır.<sup>54</sup> Ancak kişisel iktidar düşüncesiyle hareket eden Aleksandros Iannaios örneğinde görüldüğü gibi aile üyeleri bir kez daha Yahudi yasalarını çiğnemekten çekinmemiştir. Ayrıca Haşmonayim Devleti'nin üçüncü idarecisi konumunda bulunan Aleksandros Iannaios'un kral unvanını kullanmaktan çekinmediği de bastırıldığı sikkeler üzerinden açık şekilde görülebilmektedir. Onun dönemine tarihlenen çift dilli bir kısım sikkelerin ön yüzünde İbranice ve arka yüzünde

<sup>51</sup> Zeitlin, *The Rise and Fall*, 196 – 170.

<sup>52</sup> *Ios. Ant. Iud.* XIII, 12. 1; *Ios. Bel. Iud.* I, 4. 1.

<sup>53</sup> *Eski Ahit, Yasanın Tekrarı*, 25, 5-6; "Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan ölürse, ölenin dulunu aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine eş olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevi yapacak. Kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşin adını sürdürsün. Öyle ki, ölenin adı İsrail'den silinmesin."

<sup>54</sup> *Eski Ahit, Levililer*, 21, 13 – 15; "Başkâhinin (Baş Kohen) evleneceği kadın bakire olmalıdır. Dul, boşanmış, kirletilmiş ya da fahişe bir kadınla evlenmeyecek. Yalnız kendi halkından bakire bir kızla evlenebilir. Böylece halkının arasında çocuklarına leke sürmemiş olur. Onu kutsal kılan RAB benim." Öte taraftan Eski Ahit'in bir diğer kısmında (Hezekiel 44, 22) kohenlerin bir başka kohenin dul kalan eşiyle evlenebilmesine izin verildiği görülmektedir. Aleksandros Iannaios'un burada geçen ifadeyle evliliğini meşrulaştırmış olması ihtimali bulunmaktadır. Ancak kendisinin salt bir kohen değil baş kohen olduğu yeniden vurgulanmalıdır. Öte taraftan I. Aristobulos'un eşi Salome Aleksandra ile Aleksandros Iannaios'un eşinin aynı kimse olmadığı, Aleksandros Iannaios'un eşinin Salina Aleksandra adlı başka bir kadın olduğu ve aralarında sadece isim benzerliği bulunduğunu öne süren başka görüşlerin bulunduğunu belirtmek de gerekmektedir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk.; Kenneth Atkinson, *A History of Hasmonean State, Josephus and Beyond* (London: Bloomsbury, 2016), 85 – 86.

ise Grekçe kral ifadeleri yer almaktadır.<sup>55</sup> Görüldüğü üzere Aleksandros Iannaios da bir meşruiyet zemini aramadan kral unvanını kullanmaktan çekinmemiştir. Öte taraftan çift dilli sikkelerin mevcudiyeti ve I. Ioannes Hyrkanos'tan sonraki idarecilerinin hepsinin bir Helen adı ve bir Yahudi adı benimsemeleri, Helenizm'in artık dönüşü olmayan şekilde Haşmonayim Hanedanlığına nüfuz ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.<sup>56</sup> Bu kısma kadar sunulan tüm bilgiler Mattathias'ın torunlarının dinî kaidelere ve Yahudi geleneklerine ataları kadar sadık kalmadığını göstermektedir. Kaldı ki Aleksandros Iannaios'un, yaşam tarzı sebebiyle dindar kesim tarafından işgal ettiği kutsal makamlara layık olmayan biri olarak görülmektedir.<sup>57</sup> Gelinen noktada açıkça görülmektedir ki, Haşmonayim Hanedanlığı içinde bulunduğu dönemin şartlarına uyum sağlayan ve imkânlarından istifade ederek gerekliliklerini yerine getiren modern bir yapıya bürünmüştür. Ancak ahali dinî gelenekçilikten henüz hâlâ tam manasıyla sıyrılamamıştır. Bir süredir yaşanmakta olan gelişmelerin kaçınılmaz sonucu olarak ahali ile hanedanlık karşı karşıya gelmiş ve Iosephus'un belirttiğine göre yaklaşık altı yıl süren iç savaş niteliğinde bir isyan yaşanmıştır. İsyân boyunca iktidardan ayrılmak istemeyen Aleksandros Iannaios ile muhaliflerin mücadelesinde abartılı rakamlara göre yaklaşık elli bin kadar Yahudi hayatını kaybetmiştir.<sup>58</sup>

MÖ 76 yılında Aleksandros Iannaios'un ölümünün ardından devletin başına eşi Salome Aleksandra (Şelomtzion) (MÖ 76-67) geçmiştir. Bu dönemde de ana hareket ideolojisi şahıslar özelinde ailenin iktidarını korumak üzerine kuruludur. Zira kaynaklar Aleksandros Iannaios'un ölmeden hemen önce, artık Haşmonayim idaresinden hoşnut olmayan ahali ile eşinin uzlaşmasını sağlayacak bir takım taviz dolu tavsiyelerde bulunduğunu rivayet etmektedir.<sup>59</sup> Aleksandros Iannaios'un MÖ 76 senesinde ölümünün

<sup>55</sup> Madden, *Coins of the Jews*, 85 – 88. Nümismatik deliller, bahse konu idarecilerin kendilerini doğrudan ifade ediş biçimi olarak değerlendirilebileceğinden konu üzerinde büyük bir öneme sahiptir. Regev, *The Hasmoneans*, 13.

<sup>56</sup> I. Ioannes Hyrkanos'un da dâhil olacağı şekilde bu dönemden sonra aile üyeleri Hyrkanos, Aleksandros, Antigonos ve Aleksandra gibi Helen isimlerini benimsemiştir. Ayrıca Roma Devleti'ne gönderilen temsilcilerin isimlerine bakıldığında da benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Zira onlar da Pausanias oğlu Lysimakhos, Theodoros oğlu Aleksandros gibi Helen isimlerine sahiptir. Ayrıca hanedanlık üyeleri tarafından bastırılan sikkelerde her ne kadar İbranice isimler kullanılsa da sikkeler üzerinde çoğunlukla Seleukos sikkelerinde kullanılan simgelere yer verildiği görülmektedir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk.; Regev, *The Hasmoneans*, 23 – 25.

<sup>57</sup> Ottley, *A Short History of the Hebrews*, 268.

<sup>58</sup> *Ios. Ant. Iud.* XIII, 13. 5; *Ios. Bel. Iud.* I, 4. 4.

<sup>59</sup> *Ios. Ant. Iud.* XIII, 15. 5. Iosephus'un Aleksandros Iannaios'un ölüm döşegindeyken yaptığını iddia ettiği bu konuşmaya temkinli yaklaşmak gerekmektedir. Öncelikle kabul etmek gerekir ki bahse konu dönemde Ferisilerin halk nazarında büyük etkiye sahiptir. Ancak bu etkiye rağmen MÖ 96 yılında gerçekleşen isyanı çıkarmak için sekiz sene bekledikleri de bir gerçektir. Dolayısıyla devlet yönetimi hususunda tasvir edildiği kadar büyük bir tehdit arz

hemen ardından Salome Aleksandra hızla Hierousalem'e dönerek otoritesini meşru ve hâkim kılma faaliyetlerine girişmiştir. Burada, vefat eden eşinin tavsiyelerine uygun şekilde Ferisileri huzuruna davet etmiş ve hem ölen eşinin bedenini hem de devlet işlerini onlara teslim ettiğini beyan etmiştir. Bu durum ümit edildiği gibi Ferisilerin, Aleksandros Iannaios'a duydukları öfkenin hafiflemesinin yolunu açmıştır.<sup>60</sup> Tavizlerle dolu düzenlemelerine devam eden Salome Aleksandra, Ferisi önderlerden biri konumunda bulunan ve muhtemelen kardeşi olan Şimon ben Şeta'yı danışmanı olarak görevlendirmiştir. Ayrıca gene dönemin ünlü bir Ferisi önderi olan Yuda ben Tabbai, Yahudi meclisinin başına atanmıştır.<sup>61</sup> Zikredilenlere ek olarak Ferisilere takdir ettikleri her icraatı gerçekleştirebilme imtiyazı sunulmuştur. Yahudi tebaaya ise Ferisilerin talimatlarına uyulması gerektiği bildirilmiştir. Hatta daha önce I. Ioannes Hyrkanos'un yürürlükten kaldırmış olduğu Ferisi uygulamalarının tekrar yürürlüğe girmesi ve uygulanması da sağlanmıştır. Salome Aleksandra, Ferisilere ihdas ettiği yetkiler sayesinde onların desteğini kazanmayı başarmış ve bu yolla hâkimiyetini tesis edebilmiştir. Ancak öte taraftan belirtmek gerekir ki netice itibarıyla kendisi idarede bulunan bir nesne konumuna gerilemiştir. Zira uygulamada esas otoriteye Ferisiler sahiptir.<sup>62</sup> Görüldüğü üzere aile üyeleri kişisel iktidarlarını koruyabilmek ve hanedanlığın bekasını sağlamak adına yetki paylaşımı dâhil her türlü imtiyazı sunabilir hâle gelmiştir. Şahsi iktidarını koruma güdüsüyle hareket etmeye devam eden Salome Aleksandra, giriştiği idari düzenlemeler kapsamında büyük oğlu II. Hyrkanos'u baş kohen olarak atamıştır.<sup>63</sup> Büyük erkek evlat olması hasebiyle idare üzerinde hakkı bulunan II. Hyrkanos'un baş kohenlik makamına atanması siyasete müdahale etmesinin önüne geçilmesi çabası olarak değerlendirilebilir. Yaşça daha küçük olan diğer oğlu II. Aristobulos ise herhangi bir göreve getirilmemiştir.<sup>64</sup> Onun liderliğe uygun kişiliğine rağmen, resmi makamlardan uzak tutularak kontrol altına alınması şüphesiz Salome Aleksandra'nın şahsi otoritesini sağlam bir zemine oturtma çabasına hizmet etmektedir.

I. Ioannes Hyrkanos'un ölümünün ardından aile üyelerinin temel hedef olarak gördükleri tek şey kişisel iktidarlarıdır ki Salome Aleksandra'nın MÖ 67 yılındaki ölümünün ardından bu durum daha da gün yüzüne

---

etmemektedirler. Kaldı ki bahsi geçen isyanın bastırılması sırasında yaklaşık dokuz bin Ferisi katledilmiş ya da sürgün edilmiştir.

<sup>60</sup> Ios. Ant. Iud. XIII, 16. 1.

<sup>61</sup> Rufus Lears, *Israel: A History of the Jewish People* (Cleveland: The World Publishing Company, 1966), 143.

<sup>62</sup> Ios. Ant. Iud. XIII, 16. 2; Ios. Bel. Iud. I, 5. 2.

<sup>63</sup> Ios. Ant. Iud. XIII, 16. 2.

<sup>64</sup> Ios. Bel. Iud. I, 5. 1.

çıkacak ve bağımsız devletin sonunu getiren en büyük etkenlerden biri hâline dönüşecektir. Zira Salome Aleksandra'nın oğulları II. Hyrkanos ve II. Aristobulos annelerinin vefatının ardından bir iktidar mücadelesine girişmiştir. Salome Aleksandra'nın ölümüyle devletin başına MÖ 67 yılında II. Hyrkanos geçmiş ancak kardeşi II. Aristobulos bu durumu kabullenemeyerek mücadeleye başlamış ve birkaç ay gibi kısa bir sürede ağabeyini mağlup etmeyi başararak aynı yıl idareyi ele geçirmiştir. Devrik hükümdar II. Hyrkanos, mevcut durum karşısında hâkimiyetini tesis edebilmek amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Oldukça uzun soluklu olan bu mücadelelerin devam ettiği sırada Roma Devleti fiili olarak bölgeye erişmiş ve taraflar arasındaki taht mücadelesine müdahil olmuştur. Kardeşlerin taht mücadeleleriyle geçen bu dönemde kişisel iktidar ideolojisiyle hareket edildiğinin en büyük göstergesi, Roma Devleti'nin bölgede faaliyet gösteren temsilcisi Gnaeus Pompeius'a gönderilen heyetlerdir. Taraflar MÖ 64 yılında Gnaeus Pompeius kışı geçirmek üzere Suriye'de konuşlandığında kendisine ilk heyetlerini göndermiştir. Elbette heyetlerin amacı bölge geleceğinde rol sahibi olabilmektir.<sup>65</sup> Gnaeus Pompeius kardeşlerin kişisel iktidarı adına hareket eden bu ilk heyetleri dinledikten sonra bir karara varmadan toplantıyı dağıtmış ve heyetlere sonraki baharda Damaskos'ta buluşmak üzere bir randevu vermiştir.<sup>66</sup> MÖ 63 yılı baharında Damaskos'ta çeşitli bölgelerden gelen elçileri kabul eden Gnaeus Pompeius huzuruna bu defa Yahudiye tahtı için mücadele eden kardeşler bizzat çıkmıştır.<sup>67</sup> Gnaeus Pompeius'un huzuruna ilk çıkan II. Aristobulos, ağabeyinin devleti idare edememesi sebebiyle yönetime el koyduğunu beyan etmiştir. II. Hyrkanos ise büyük kardeş olması sebebiyle tahtın kendi hakkı olduğu ve II. Aristobulos'un bu hakkını gasp ettiği yönünde ifadelere başvurmuştur.<sup>68</sup> Kardeşlerin bu iddialarda bulunarak şahsi hâkimiyetlerini tesis etme çabasında olduğu sırada Damaskos'a Yahudiye'den gelen üçüncü bir heyet ulaşmıştır. Bu kimseler hem II. Hyrkanos'a hem de II. Aristobulos'a karşı çıkmakta ve ayrıca mevcut monarşi benzeri idari sistemi de reddetmektedir. Onlar idari anlamda, kadim atalarından gelen şekilde yani Tanrı'nın ibadetlerini yürüten kohanlerin idaresinde olmayı talep etmektedirler.<sup>69</sup> Görünüşe göre kardeşlerin uzun süreli kişisel iktidar mücadelesi, Yahudiye ahalisinin tepkisini çekmiştir ve bu sebeple artık Haşmonayim Hanedanlığının meşruiyeti kabul edilmek

<sup>65</sup> Nadav Sharon, *Judea under Roman Domination, the first Generation of Statelessness and its Legacy* (Atlanta: SBL Press, 2017), 65.

<sup>66</sup> Smallwood, *The Jews under Roman Rule*, 22.

<sup>67</sup> Nadav Sharon, *Judea under Roman Domination*, 66.

<sup>68</sup> Ios. Ant. Iud. XIV, 3. 2.

<sup>69</sup> J. Alberto Soggin, *An Introduction to The History of Israel and Judah* (London: SCM Press, 1999), 351 - 352; Judah Goldin, "The Period of the Talmud", *The Jews, Their History*, ed. Louis Finkelstein, (New York: Schocken Books, 1970), 126.

istenmemektedir. Gnaeus Pompeius, elçilerin iddialarını ve taleplerini nezaket çerçevesinde gerçekleşen görüşmede dinledikten sonra kararını çıkacağı seferin dönüşünde yani sonraki baharda açıklayacağını söylemiştir. Bu süre içerisinde taraflara Yahudiye’de huzuru bozmamalarını tembihleyerek toplantıyı dağıtmış ve bölgeden ayrılmıştır.<sup>70</sup> Sonrasında ise gelişen hadiseler ve Roma’nın bölge politikası doğrultusunda Gnaeus Pompeius Yahudiye’yi fethederek MÖ 63 yılında Roma’nın Suriye Eyaleti’ne (Provincia Syria) bağlamıştır.<sup>71</sup> Bu hadiseyle kardeşler arası mücadele sona ermiştir. Zira artık ortada uğruna mücadele edilebilecek bir devlet bulunmamaktadır.

### Sonuç

Haşmonayim ailesinin faaliyetleri ve siyasi tarihinden ziyade ideolojisi ve meşruiyet dayanakları üzerinde durmaya çalıştığımız bu çalışma neticesinde ailenin tarih sahnesine çıkışından, Roma tahakkümü altına girdiği döneme kadar çeşitli ideolojileri benimsediği ve farklı meşruiyet dayanaklarına sahip olduğu görülmüştür. Ailenin önderlik ettiği hareket, başlangıç noktası itibariyle hem ideolojik güdü hem de meşruiyet noktası bakımından dinî temellere sahiptir. Özellikle Ioudas Makkabaios döneminde dinî hedeflere ulaşılmasıyla hareket bu yönünü elbette tamamen kaybetmemiştir. Ancak bu durumdan sıyrılarak politik hedeflere sahip olan milli bir hareket hâline gelmeye de başlamıştır. Seleukos devleti otoriteleri tarafından Ionathan Apphous’un baş kohen atanmasından sonra politik hedefler daha belirgin hâle gelmiş ve ailenin meşruiyet noktası radikal şekilde değişmiştir. Zira artık meşruiyet kaynağı Mattathias’ın isyan ettiği Seleukos idarecidir. Simon Thassi döneminde Yahudi meclisinin aldığı kararla meşruiyet kaynağı tekrar Yahudi iç müesseselerine dayandırılrsa da politik ideoloji sürdürülmüştür. Simon Thassi’nin kendisi nezdinde ailesini Yahudi ataların mirasçısı olarak görmesi bu durum en önemli göstergelerinden biridir. I. Hyrkanos ile birlikte politik hedeflere ulaşılmasının ardından ailenin ideolojisi tekrar değişim geçirerek ne pahasına olursa olsun hanedanlığın bekası anlayışı üzerine kurulmuştur. Meşruiyet ise artık bireysel güce, bireysel tavizlere ve bireysel girişimlere dayandırılmaya başlanmıştır. Aile üyelerinin özellikle son dönemde kişisel iktidarlarını koruma veya tesis etme gayesi taşımaları belirli bir veraset sisteminin bulunmamasıyla alakalı olmalıdır.

Ailenin sahip olduğu ideoloji ve meşruiyet zemini üzerindeki değişiklikler bölgede cereyan eden politik gelişmelerle ilgili görünmektedir. Zira görünüşe göre Seleukos Devleti’nin içinde bulunduğu güç durum ve bu güç durumla ilgilenebilmek için aileye tanınmak zorunda kalınan imtiyazlar, hareketin değişim noktaları üzerinde oldukça önemlidir. Öyle ki, dinî temelli isyankâr

<sup>70</sup> Ios. Ant. Iud. XIV, 3. 3.

<sup>71</sup> Stern, “The Period of the Second Temple”, 222 – 223.

bir grup olarak çıktıkları yolda edindikleri başarılar, onları daha fazlasını elde etmek için hareket etmeye yöneltmiş olabilir. Özellikle Mattathias'ın ölümünün ardından ailenin politik hedeflerini dinî ve gelenekçi öğelerden istifade ederek meşru bir zemine oturtma çabası dikkatlerden kaçmamaktadır. Öte taraftan bu doğrultuda değişmeye başlayan ideoloji ve meşruiyet zemini ile doğru orantılı olacak şekilde halk desteğini kaybettikleri ve nihayetinde halkı karşılıklarına aldıkları da görülmektedir. Bu durumun ana sebepleri arasında hedefleri uğruna dinî öğeleri kullanmaktan ve hatta ihlal etmekten çekinmemeleri bulunmaktadır. Özellikle I. Hyrkanos dönemine kadar aileye meşruiyet kazandırma amacına hizmet eden ve oldukça kullanışlı olan ideoloji bu tarihten itibaren belirtilen özelliğini yitirmiş ve aile ile ahali arasında bir çatışma unsuru hâline gelmiştir. Nihayetinde başlangıç noktası itibariyle Yahudiliği muhafaza etme ve hem pagan hem de Helen karşıtlığı ilkelerine dayanan isyan hareketinin sonucunda oluşan siyasi yapı, içinde bulunulan dönemin şartlarının da etkisiyle açık şekilde Helenleşmiş ve bazı yönleriyle Yahudiliği ihlal eden bir hâle gelmiştir.

## Kaynaklar

- I. Mak. (= I. Makabeler). Kullanılan metin ve çeviriler: *The First Book of Maccabees*. ed. W. Fairweather vd. Cambridge: Cambridge University Press, 1908; "I. Makabeler". *Kutsal Kitap ve Deuterokanonik (Apokrif) Kitaplar*, 183 – 223. Korea: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2015.
- Ahituv, Shmuel. *The Jewish People an Illustrated History*. London: Continuum Books, 2006.
- Altinel, Tolga Savaş. "Soyun Önemi Bağlamında Yahudi Haşmoni Krallığı ve Vaftizci Yahya". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52 (Haziran 2017), 115 – 138.
- Atkinson, Kenneth. *A History of Hasmonean State, Josephus and Beyond*. London: Bloomsbury, 2016.
- Bar-Kochva, Bezalel. *Judas Maccabaeus, The Jewish Struggle against the Seleucids*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Conder, Claude Reignier. *Judas Maccabaeus and the Jewish War of Independence*. London: Marcus Ward & Co, 1879.
- Çoban, Bekir Zakir. "Josephus'un Gözüyle İlk Dönem Yahudi Fırkaları". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2008), 57 – 69.
- Dabrowa, Edward. *The Hasmoneans and Their State, A Study in History, Ideology and the Institutions*. Krakow: Jagiellonian University Press, 2010.
- Eski Ahit*. Kullanılan Metin ve çeviri: *Kutsal Kitap Yeni Dünya Çevirisi*. New York: Watch Tower Bible and Tract Society of PA, 2019.
- Goldin, Judah. "The Period of the Talmud". *The Jews, Their History*, ed. Louis Finkelstein, 119 – 224. New York: Schocken Books, 1970.
- Goldstein, Jonathan A. "The Hasmonean Revolt and the Hasmonean Dynasty". *The Cambridge History of Judaism*, 2. Cilt, ed. Louis Finkelstein vd, 292 – 351. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Graetz, Heinrich. *History of the Jews*. 1. Cilt. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1891.
- Güngör, Muhammed. "Yahudilikte Özel Bir Sınıf; Yahudi Din Adamları Kohenler". *Oksident, Yahudilik, Hristiyanlık ve Batı Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2019), 193 – 218.
- Harman, Ömer Faruk. "Yahudilik, Mezhepler ve Dini Gruplar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43 / 212 – 218. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Hendin, David. "Numismatic Expressions of Hasmonean Sovereignty". *Israel Numismatic Journal* 16 (2007-8), 76 – 91.
- Ios. Ant. Iud. (= Iosephus, Antiquitates Iudaicae). Kullanılan metin ve çeviri: *Jewish Antiquities Books XII – XIV*. İng. çev. Ralph Marcus. 7. Cilt. London: William Heinemann Ltd, 1957.

- Ios. Bel. Iud. (= Iosephus, Bellum Iudaicum). Kullanılan metin ve çeviri: *The Jewish War Books I – III*. İng. çev. J. Thackeray. 2. Cilt. London: William Heinemann Ltd, 1956.
- Learsi, Rufus. *Israel: A History of the Jewish People*. Cleveland: The World Publishing Company, 1966.
- Madden, Frederic W. *Coins of the Jews*. London: Trübner & Co., 1881.
- Mclaren, James S. *Power and Politics in Palestine, The Jews and the Governing of Their Land 100 BC – AD 70*. Sheffield: JSOT Press, 1991.
- Mendenhall, George E. *Antik İsrail'in İnancı ve Tarihi, Kitab-ı Mukaddes Bağlamında Bir Giriş*. çev. Mía Pelin Özdoğru. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Ottley, R. L. *A Short History of the Hebrews to the Roman Periods*. New York: The Macmillian Company, 1901.
- Regev, Eyal. *The Hasmoneans, Ideology, Archaeology, Identity*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.
- Schafer, Peter. *The History of the Jews in the Greco – Roman World*. London: Routledge, 2003.
- Schwartz, Seth. *The Ancient Jews from Alexander to Mohammad*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Sharon, Nadav. *Judea under Roman Domination, the first Generation of Statelessness and its Legacy*. Atlanta: SBL Press, 2017.
- Smallwood, E. Mary. *The Jews under Roman Rule from Pompey to Diocletian*. Netherlands: Brill, 1976.
- Soggin, J. Alberto. *An Introduction to The History of Israel and Judah*. London: SCM Press, 1999.
- Stern, Menahem. "The Period of the Second Temple". *A History Of Jewish People*. ed. H.H. Ben Sasson. 185 –306. Cambridge: Harvard University Press, 1976.
- Tcherikover, Victor. *Hellenistic Civilization and the Jews*. Philadelphia: The Magnes Press, 1959.
- Vanderkam, James C. *From Joshua to Caiaphas, High Priests after the Exile*. Minneapolis: Fortress Press, 2004.
- Yıldırım, Nurgül – Temizkan, Meltem. "Seleukoslar Döneminde Yaşanan Suriye Savaşları Üzerine Bir İnceleme". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/39 (2017), 117 – 131.
- Zeitlin, Solomon. *The Rise and Fall of the Judean State*. 2. Cilt. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1968.